

УДК 373.3.018:004.7
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.302-306

Чикурова Ольга Ярославівна
аспірант

кафедра педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти
Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
o.teslyuk@tnpu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-4760-9895>

ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ШКОЛИ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ: ЕТАПИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Анотація. Мета статті – визначити моделі дистанційного навчання, охарактеризувати етапи й технології моделі дистанційного навчання для школи першого ступеня. Використано теоретичні методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення інформації, систематизація наукових та науково-методичних джерел з проблеми дослідження. Подано особливості етапу імплементації технологій дистанційного навчання в освітній процес початкової школи. Розкрито рівні імплементації дистанційного навчання та їх підетапи, до яких належать: використання вчителем елементів технологій дистанційного навчання; використання елементів технологій дистанційного навчання вчителем і учнями; самостійна робота учнів (під керівництвом вчителя) з елементами технологій дистанційного навчання; самостійна робота для виконання домашніх навчальних завдань (короткотривале використання та середньої тривалості і довготривалі). Запропоновано класифікацію технологій дистанційного навчання за можливістю реалізації освітнього процесу, за напрямками (сферами) професійної діяльності вчителя в умовах віддаленості та за середовищем та видом комунікації.

Ключові слова: початкова школа, технологія дистанційного навчання, дистанційне навчання, школа першого ступеня.

Вступ. Сучасне суспільство неперервно розвивається, перед освітянською спільнотою постають нові проблеми та виклики, тому система освіти потребує інноваційних методів навчання, що дозволяють досягти максимального залучення всіх учасників до освітнього процесу з максимальною продуктивністю. Одним з актуальних методів для досягнення цієї мети є дистанційне навчання. Дистанційне навчання (далі – ДН) – це нова форма навчання, що передбачає використання таких засобів, методів, організаційних форм навчання, а також форм взаємодії вчителя та учнів, що реалізуються засобами інформаційних мереж та інформаційних та комунікаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-педагогічні засади дистанційного навчання вивчали Л. Власенко, О. Воронкін, Н. Жевакіна, А. Заблоцький. Зокрема, І. Большакова проаналізувала практики дистанційного навчання, Л. Власенко описала методи, переваги та недоліки дистанційного навчання, О. Воронкін та А. Заблоцький дослідили використання комп'ютерних технологій у дистанційному навчанні.

Теоретичні та практичні основи дистанційної освіти у своїх працях відобразили зарубіжні вчені як К. Гаррі (K. Harty), А. Кей (A. Kaye), В. Олійник, Г. Рамбл (G. Rumble).

Різні аспекти впровадження дистанційної освіти розкрито В. Кременем, В. Кухаренком, А. Хуторським та ін. Проте і досі відчувається недостатність досліджень, спрямованих на організацію дистанційного навчання у школі першого ступеня.

Питання організації дистанційного навчання у початковій школі досліджували В. Кілочок (педагогічні умови організації дистанційного навчання в початковій школі), С. Мігель (виклики дистанційної освіти для учнів початкової школи), О. Муковіз (основи дистанційного навчання, вимоги до вчителя початкової школи у процесі дистанційного навчання).

Мета статті – охарактеризувати моделі, етапи й технології дистанційного навчання для школи першого ступеня. Для реалізації мети використано такі

методи дослідження: аналізу наукової та методичної літератури, узагальнення інформації, систематизації наукових та науково-методичних джерел з проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. У процесі виокремлення передумов ефективності освітнього процесу (далі – ОІП) початкової школи в умовах ДН необхідно охарактеризувати моделі дистанційного навчання, й відповідно, конкретизувати ці моделі для кожного ступеня загальної середньої освіти. Зважаючи на дидактичні, санітарно-гігієнічні, організаційно-управлінські аспекти проблеми освітнього процесу в умовах віддаленості виділяємо такі моделі дистанційного навчання (рис. 1.).

На рис. 1. представлено розмежування моделей для початкової та середньої і старшої школи, натомість у Положенні про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти (далі Положення) таких категоричних розмежувань немає [1]. Положення визначає лише, що «загальна середня освіта може здобуватися повністю за дистанційною формою або за традиційною формою навчання з використанням технологій ДН» [1]. З такого підходу, в пріоритет взято організаційно-управлінський аспект означеної проблеми дослідження. Натомість у виокремленні моделей дистанційного навчання беремо до уваги дидактико-методичний аспект, що й обумовлює такий чіткий розподіл моделей.

Водночас, «розмежовуємо моделі ДН, зважаючи на санітарно-гігієнічні правила та норми щодо рухової активності молодших школярів, вправ для очей, тривалості навчальної діяльності з комп'ютерними пристроями, тривалості виконання домашньої навчальної роботи, формування розкладу навчальних занять для початкової школи і т.ін.» [2]. З огляду на зазначені аспекти проблеми, зміст початкової освіти та психолого-педагогічні передумови ефективності навчання молодших школярів, визначаємо, що для початкової школи найбільш оптимальним є етап імплементації технологій дистанційного навчання в освітній процес, що відповідає моделі мінімального

Рис. 1. Моделі дистанційного навчання

дистанціювання суб'єктів освітньої взаємодії (рис.1).

Однією із домінантних причин, що обумовлює саме імплементування в початковій школі є те, що в освітньому процесі використовується значна частка мультимедійних засобів навчання, що використовуються на базі інтернет-зв'язку. Дослідники зазначають, що «таке використання в початковій школі опосередковано заохочує молодших школярів до використання комп'ютерних пристроїв удома, де санітарно-гігієнічні правила і норми поведінки часто порушуються» [3; 4].

Ще однією із причин виокремлення саме цього етапу є «відсутність медіаграмотності молодших школярів, адже інтернет-ресурси сприяють необме-

женому доступу до інформації, небезпек, у тому й числі інтернет-булінгу і залежності тощо. Результати досліджень (Центр соціальних експертиз, 2009) свідчать, що ані діти, ані дорослі – батьки й вчителі, не повністю усвідомлюють реальні ризики для дитини в Інтернеті» [5].

Таким чином, модель мінімального дистанціювання суб'єктів взаємодії є актуальною саме для початкової школи, що відповідає першому етапу імплементування технологій дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти. Зазначений етап відбувається поступово – за рівнями формування самостійності навчальної діяльності у молодших школярів (рис.2.).

Рис.2. Етап імплементування технологій ДН в ОП початкової школи

Розглянемо відносно завершені підетапи в межах кожного рівня імплементації технологій дистанційного навчання.

Перший рівень передбачає використання вчителем елементів технологій ДН, яке може здійснювати в різних видах його професійної діяльності: плануванні освітнього процесу, обліку навчальних занять, викладанні, контролі й оцінці навчальних досягнень молодших школярів, організації проєктної освітньої діяльності учнів, позакласній виховній діяльності тощо. У залежності від цього й обумовлюється добір застосунків, що оптимізують освітній процес початкової школи в умовах ДН в цілому. Такими застосунками можуть бути електронний розклад навчальних занять, електронні журнали та щоденники, електронні освітні ресурси, у тому числі й дистанційний освітній контент та ін. Помітним явищем у цьому підетапі є використання хмарних технологій в освіті. Функціонально зручними для вчителя початкової школи є створення бази даних класу, створення звітів, форм спостереження за розвитком учня чи учениці [1].

Заслужують уваги визначені В. Котковою, Л. Петуховою, О. Співаковським можливості для створення учнівських портфоліо, скануючи/фотографуючи результати діяльності школярів, доступ до яких матимуть лише батьки для ознайомлення в будь-який зручний час [6].

Зважаючи, на значну кількість таких застосунків, які ще трактують, як технології дистанційного навчання (ТДН), вважаємо за доцільне їх класифікувати, адже дезорієнтованість у такій варіації електронних застосунків становить проблему вибору найоптимальніших саме для ланки початкової школи. Класифікувати технології ДН можна за різними ознаками, оскільки генетичної ознаки науковцями все ще не визначено. Крім цього, технології ДН трактують як засоби навчання – електронні й цифрові.

Класифікуючи технології ДН з позицій педагогічної науки, доцільно за основу взяти визначальне ядро дистанційного навчання – віддаленість суб'єктів взаємодії. Важливими ознаками класифікації ТДН можуть бути напрями професійної діяльності вчителя в умовах ДН, а також, можливість забезпечення освітнього процесу в різних режимах. За видом і середовищем комунікації в умовах віддаленості виокремлюють ще одну групу технологій ДН [7].

Наголосимо, що технології ДН є поняттям вужчим, а поняття ІКТ – ширшим, адже ТДН класифікуємо за ознакою віддаленості, а в ІКТ цю ознаку не враховують, оскільки вони використовуються, як в умовах традиційного освітнього процесу, так і в умовах віддаленості. Отже, технології дистанційного навчання є компонентом інформаційно-комунікаційних технологій.

Зважаючи на те, що ТДН, передусім, є системно-технічним забезпеченням освітнього процесу в умовах віддаленості, пропонуємо таку класифікацію технологій дистанційного навчання:

1. За можливістю реалізації освітнього процесу ТДН: синхронного режиму; асинхронного режиму; комбінованого типу.

2. За напрямками (сферами) професійної діяльності вчителя в умовах віддаленості такі: ТДН планування освітнього процесу (застосунки для електронного розкладу, тематичного й поурочного планування тощо); ТДН обліку навчальних занять (електронні журнали, щоденники і т.ін.); ТДН забезпечення власне освітнього процесу (електронні освітні ресурси: завдання й вправи, електронні підручники й посібники, комп'ютерні дидактичні ігри,

електронні освітні ігрові ресурси; дистанційний освітній контент тощо); ТДН для контролю й оцінки навчальних досягнень (середовища тестових завдань; електронні кросворди й вікторини; електронне портфоліо учнів).

3. За середовищем та видом комунікації ТДН (А. Хуторський): «електронна пошта; веб-форуми; тематичні розсилки; соціальні мережі (чат); локальна мережа; відеоконференцзв'язок; інтернет-зв'язок; мобільний зв'язок; поштовий зв'язок» [7, с.511-516].

Зазначимо, що повноцінного уніфікованого системно-технічного забезпечення для електронного ведення документообігу в початковій школі ще немає, хоча наявна нормативно-правова база України сприяє його розробці.

Використання елементів технологій ДН вчителем і учнями передбачає можливість застосування в межах навчального заняття: віртуальних екскурсій, електронних музеїв, завдань з різними видами інформації в локальному комп'ютерно орієнтованому освітньому середовищі. Істотно характеризують зміст цього підетапу навчальні заняття з «Інформатики», під час яких учні безпосередньо оволодівають усім необхідним набором умінь та навичок для роботи з комп'ютерними пристроями, інформацією, безпекою в мережі Інтернет тощо. До цього етапу належить використання вчителем дистанційного освітнього контенту, розробленого і представленого в Інтернеті [9].

Самостійна робота учнів (під керівництвом вчителя) з елементами технологій ДН розширює можливості попереднього підетапу. Вчителю необхідно акцентувати увагу на самостійній діяльності учнів, використанні цифрових застосунків для узагальнення знань школярів з конкретних тем, комп'ютерних дидактичних ігор тощо. Цей підетап є важливим, адже тут закладаються основи самоорганізації навчальної діяльності у позанавчальній та позакласній діяльності школярів, домашній навчальній роботі та ін.

Другий рівень етапу імплементації технологій ДН в освітній процес початкової школи визначається самостійною роботою для виконання домашніх навчальних завдань. «Академічна автономія вчителя початкової школи забезпечує самостійне визначення педагогом завдань чи вправ навчальних предметів чи інтегрованих курсів, які будуть виконуватися за допомогою технологій ДН» [1]. Зважаючи на те, що «тривалість часу виконання домашньої навчальної роботи чітко регламентується» [2], пропонуємо використовувати елементи технологій ДН для проєктної діяльності молодших школярів. За тривалістю виконання проєкти для молодших школярів звичайно поділяють на короткотривалі, середньої і довгої тривалості [8]. З огляду на це у 2 рівні цього етапу виділяємо також два підетапи імплементації технологій ДН – короткотривале використання, зокрема для короткотривалої проєктної діяльності, та середньої і довгої тривалості для проєктної діяльності відповідно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, нами виділено такі моделі дистанційного навчання: мінімального дистанціювання суб'єктів взаємодії, значного (часткового) дистанціювання та повного дистанціювання суб'єктів взаємодії. Для школи першого ступеня найбільш оптимальним є етап імплементації технологій дистанційного навчання в освітній процес, що відповідає моделі мінімального дистанціювання суб'єктів освітньої взаємодії. Цей етап має свої підетапи. У першому рівні підетапами є використання вчителем елементів

технологій ДН; використання елементів технологій ДН вчителем і учнями; самостійна робота учнів (під керівництвом вчителя) з елементами технологій ДН. Другий рівень етапу імплементації технологій ДН в освітній процес початкової школи характеризується

самостійною роботою для виконання домашніх навчальних завдань. Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті наступного, ширшого за своєю сутністю рівня комп'ютерних освітніх технологій.

Список використаної літератури

1. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. Затверджено наказом МОН України від 08.09.2020 року №1115. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f8/9ab/795/5f89ab79598a1864855426.pdf> (дата звернення 19.03.2022)
2. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти. Затверджено Наказ МОЗ України № 2205 від 25.09.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення 17.03.2022).
3. Янкович О. І. Медіаосвіта в загальноосвітній школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. 160 с.
4. Яценко Н.А. Скечноутинг та комікси на уроках. *Педагогічна майстерня*. 2018. №5 (89). С.21–23.
5. Дослідження «Знання та відношення українців до питання безпеки дітей інтернеті». Загальні висновки. Центр соціальних експертиз, 2009. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/statistika_dl/research_Kievstar.pdf (дата звернення 17.03.2022).
6. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». Херсон, 2011. 267 с.
7. Хуторской А.В. Современная дидактика. Учебное пособие. 2-е издание, переработанное. М.: Высшая школа, 2007. 639 с: ил.
8. Янкович О.І., Кузьма І.І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. 266 с.
9. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. Затверджено наказом МОН України від 08.09.2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення 17.03.2022)

References

1. *Polozhennia pro dystantsiinu formu zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity* [Regulations on distance learning of general secondary education]. Zatverdzheno nakazom MON Ukrainy vid 08.09.2020 roku №1115. <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f8/9ab/795/5f89ab79598a1864855426.pdf>. [in Ukrainian].
2. *Sanitarnyi rehlyament dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Sanitary regulations for general secondary education institutions]. Zatverdzheno Nakaz MOZ Ukrainy № 2205 vid 25.09.2020 roku. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>. [in Ukrainian].
3. Yankovych, O.I. (2016). *Mediaosvita v zahalnoosvitnii shkoli* [Media education in secondary school]. TNPU im. V. Hnatiuka. [in Ukrainian].
4. Yatsenko, N.A. (2018) *Skechnoutynh ta komiksy na urokakh* [Sketching and comics in the classroom]. *Pedahohichna maisteria*, 5(89), 21–23. [in Ukrainian].
5. *Doslidzhennia «Znannia ta vidnoshennia ukraintiv do pytannia bezpeky ditei interneti»*. Zahalni vysnovky [Research "Knowledge and attitudes of Ukrainians to the issue of children's safety on the Internet." General conclusions]. https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/statistika_dl/research_Kievstar.pdf. [in Ukrainian].
6. Spivakovskiy, O.V., Petukhova, L.Ye., & Kotkova, V.V. (2011). *Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv napriamu pidgotovky «Pochatkova osvita»* [Information and communication technologies in primary school: a textbook for students majoring in "Primary Education"]. Kherson. [in Ukrainian].
7. Khutorskoi, A.V. (2007). *Sovremennaiia dydaktyka* [Modern didactics]. Vysshaya shkola. [in Russian].
8. Yankovych, O.I., & Kuzma, I.I. (2018). *Osvitni tekhnologii u pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Educational technologies in primary school: a textbook]. TNPU im. V. Hnatiuka. [in Ukrainian].
9. *Polozhennia pro dystantsiinu formu zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity*. Zatverdzheno nakazom MON Ukrainy vid 08.09.2020 roku №1115 [Provisions for dissociation for zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity. Approved by the order of MON Ukraine dated 08.09.2020 №1115]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.03.2022 р.
Стаття прийнята до друку 05.04.2022 р.

Chykurova Olha
PhD Student

Department of Pedagogy and Methodology of Primary and Preschool Education
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University
Ukraine, Ternopil)

DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES FOR SCHOOLS OF THE FIRST DEGREE: STAGES OF IMPLEMENTATION

Abstract. Modern society is constantly evolving, the educational community is facing new challenges and challenges, so the education system needs to innovative teaching methods that allow to achieve maximum involvement of all participants in the educational process with maximum productivity. One of the relevant forms to achieve this goal is distance learning. The purpose of the article is to define distance learning models, as well as to describe the stages and technologies of the distance learning model for school of the first degree. The research used theoretical research methods: analysis of scientific literature, generalization of information, systematization of scientific and scientific-methodological sources on the research problem. The study presents the features of distance learning technologies' stage implementation in primary school educational process. The levels and sub-stages of distance learning implementation are revealed, which include: use of elements of distance learning technologies by the teacher; use of elements of distance learning technologies by teachers and students; independent work of students (under the guidance of a teacher) with elements of distance learning technologies; independent homework (short-term, medium-term and long-term use). The following classification of distance learning technologies is offered: according

to the possibility of educational process realization, according to the directions (spheres) of the teacher's professional activity in remote conditions and according to the environment and communication type. Thus, we have identified the following models of distance learning: minimal distancing of the subjects of interaction, significant (partial) distancing and complete distancing of the subjects of interaction. Prospects for further research are to uncover the next, broader level of computer education technology.

Key words: primary school, distance learning technology, distance learning, school of the first degree.